

Iedereen sociaal ondernemer

Het is onterecht dat het vmbo in het onderwijs een ondergeschoven kindje is. De samenleving, onderwijsbeleidsmakers, ouders en ook heel wat collega's kijken neer op de vmbo-leerlingen. Toch meer dan de helft van alle leerlingen in Nederland. Maar kijk eens wat er in het vmbo allemaal mogelijk is. Oók in economisch onderwijs.

In het artikel met de kop 'Krijtlijnen van het ondernemerschapsonderwijs' (TEO 1-2023) is de ontwikkeling van het vak bedrijfseconomie onder verschillende benamingen in het secundair onderwijs vanaf het einde van de tweede wereldoorlog geschetst. Het vak was minstens een halve eeuw lang feitelijk beroeps-onderwijs, en daarmee een vreemde eend in de bijt van het onderwijs in de tweede fase.

Pas na het werk van de commissie Boot is het vak ge-emancipeerd en geëvalueerd naar een volwaardige plaats naast de andere algemeen vormende vakken. Het doel van het vak 'bedrijfseconomie, ondernemerschap en financiële zelfredzaamheid (BOF)' is leerlingen voor te bereiden om als volwassene in de maatschappij hun weg te kunnen vinden, en hun verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Vergelijkbaar met het doel van het 'Teulings-programma' voor (algemene) economie.

Aandacht voor non-profit

De emancipatie en evolutie zijn echter nog lang niet voltooid. Zo wordt nog steeds een groot deel van het curriculum louter toegepast op commerciële ondernemingen, dus ondernemingen met een winstdoel.¹

Daarmee kan het doel van het BOF-programma onmogelijk gehaald worden.

Er zal aandacht besteed moeten worden aan non-profitorganisaties, organisaties met dus een ander doel dan winst maken. Daarin zullen de meeste leerlingen later als professional, maar vooral als vrijwilliger functioneren. Niet-commerciële organisaties zijn het bindmiddel van een samenleving.

Het programma hoeft hiervoor niet veranderd te worden. Integendeel, alle betrokken concepten kunnen op non-profit organisaties toegepast worden. Ook daar moeten begrotingen, resultatenrekeningen en balansen gemaakt worden en geldstromen beheerd. Ook daar moet gekozen worden uit verschillende ondernemingsvormen, en verschillende financieringsbronnen tegen elkaar worden afgewogen. Prijzen, contributies, bijdragen moeten worden bepaald. Break-even berekend. Marketingstrategieën ontwikkeld.

In deze context moet de recent geuite sterke (overheids)wens tot introductie van ondernemerschap begrepen worden. Allerlei, vrijwel zonder uitzondering commerciële clubs als methodenuitgevers in en rond het onderwijs, vullen dat in als ondernemerschap exclusief voor ondernemingen.

Bij beroepsopleidingen ligt dat voor de hand, maar getuige de doelstellingen van de programma's voor de economische vakken, hoort het niet thuis in het algemeen vormende onderwijs. Daar dient ondernemerschap vooral de vorm te krijgen van sociaal ondernemerschap, ondernemerschap bij non-profitorganisaties. En daar zijn al praktijkvoorbeelden voorhanden. Hier volgt een reeks daarvan.

De status van het vmbo

Dat een andere insteek van het huidige ondernemerschapsonderwijs mogelijk is blijkt uit de initiatieven en ervaringen van Johan van der Leeden. Hij is al jaren docent voor onderbouwklassen voor havo en vwo, en op vooral scholen voor vmbo/mavo. Hij heeft er een hele reeks aangedaan:

- Aeres College, Bilthoven (vmbo TL, 10 jaar)
- Minkema College Woerden (vmbo economie basis, kader en TL, plus een door hem opgerichte leerweg mavo ondernemen GL, 11 jaar)
- Ypenburg Lyceum (economie in de onderbouwklassen mavo, havo, vwo en uitvoerder van het met de aftrap van vroeger onderwijsminister Slob gestarte duurzaam-ondernemen-project Future Proof van de stichting Fawaka (2 jaar)
- Picasso Lyceum Zoetermeer
- vmbo De Meerpaal Rotterdam (naast reguliere lessen economische vakken ontwikkelaar vernieuwde leerweg vmbo, pilotschool)

Kika-kaas

Het Minkema-college in Woerden bestaat honderd jaar. Johan mag een projectweek organiseren voor alle leerlingen van de school. Het doel moet een maatschappelijke betekenis hebben. Het wordt geld inzamelen voor het Kinderkankerfonds KIKA. Inmiddels had Johan van een gepensioneerd marktkramer een oude bus gekocht, waarmee hij kaas zou kunnen transporteren en uitventen (zie kader).

Het lag dus voor de hand dat een groot deel van de leerlingen zich engageerden om een kaasverkoop op poten te zetten. Er moest een 'merknaam' voor de kaasjes bedacht worden, affiches en flyers gemaakt, verkoopplaatsen bepaald, bemensing georganiseerd, begroting opgemaakt. Veel van wat bij een 'gewone' onderneming gebruikelijk is.

En aldus geschiedde: honderden 'Kika-kaasjes' vinden via de leerlingen een weg naar klanten. Via de school en via de plaatselijke markt. Opbrengst 1000 euro. Leerlingen blijken voor een goed doel enthousiast te kunnen worden, en kunnen laten zien waartoe ze in staat zijn. Om iets te kunnen en willen betekenen voor een ander en de samenleving.

Ondertussen had een zeer grote in de streek bekende ondernemer, Cees Verburg uit Bodegraven, op het Minkema College en op het Picasso Lyceum in de klas zijn levensverhaal verteld. Dat het niet gaat om zo rijk mogelijk te worden, maar om verantwoordelijkheid te dragen voor de gemeenschap. Je kon in de klas een speld horen vallen.

Johans hart

Bij de leerlingen ligt mijn hart. De samenleving, onderwijsbeleidsmakers, ouders en ook heel wat collega's kijken neer op de vmbo-leerlingen. Die vormen maar liefst meer dan de helft van alle leerlingen in Nederland. Leerlingen die zich voorbereiden op beroepen zonder welke de economie en samenleving niet draaien kan. Wie legt er zonnepanelen op je dak? Wie repareert je auto? Wie ontstopt je afvoer? Wie zorgt voor de bejaarden in het rusthuis en kinderen in de crèche?

Diverser van samenstelling

De ruggengraat van de samenleving wordt gevormd door vmbo'ers. Het irriteert dat ze niet serieus genoeg genomen worden, geen gelijke kansen krijgen en feitelijk gediscrimineerd worden. Dat in onderwijsland het vmbo nog steeds het ondergeschoven kindje is. De meeste aandacht gaat naar het havo en vwo. Veel geschoolde ouders vinden zelf ook dat voor hen alleen een havo- of vwo-diploma waardevol is. Een vraag van een ouder aan de onderwijsdirecteur: 'Wilt u mijn kind niet tussen vmbo-leerlingen plaatsen?' En er is de tendens dat het doel van het vmbo-onderwijs eigenlijk als een opstap of voorbereiding moet zijn naar het havo. Het gevolg is dat vmbo-leerlingen het zelf aan vertrouwen ontbreekt. Dat ze er niet toe doen, want ze zijn 'maar' vmbo. Dat hun inspanningen en talenten toch niet worden gewaardeerd. Dat hun diploma minder waard is. Onderwijsbeleidsmakers dienen te beseffen dat vmbo-classes veel diverser van samenstelling zijn dan havo- en vwo-classes. Ze komen meer dan gemiddeld uit sociaal economische achtergestelde bevolkingsgroepen.

Relatief veel zijn zogenaamde 'afgestroomden'. Dat zijn leerlingen die voldoende talent hebben voor het behalen van een havo/vwo-diploma, maar om de een of andere reden (zoals zogenaamd 'onaangepast' gedrag) op het vmbo-als-laatste-kans een diploma kunnen krijgen. Nogal wat leerlingen zou je ook als 'laatbloei'ers' kunnen omschrijven.

Dankbare taak

De vmbo-docent staat voor de zware, maar dankbare taak om deze leerlingen onderwijs te geven. Ik probeer mijn onderwijs zo vorm te geven dat leerlingen kansen krijgen hun talenten te ontdekken en ontplooien. En ze meer zelfvertrouwen te geven. Dat ze ertoe doen.

Daarvoor komen ervaringen uit mijn eigen leven goed van pas. Want geboren in het Groene Hart van Nederland en telg van een zelfstandige ondernemer, zijn er contacten met het bedrijfsleven en met name met twee kleinschalige melkveehouders.

Zeg maar onderwijsvrienden: Bertus, de boerenzoon die het bedrijf met 160 koeien van zijn ouders heeft overgenomen, en Renzo Nap, een oud leerling van het Minkema College met een mbo-diploma ondernemen op zak. Zij melken de koeien en maken op de boerderij zelf kaas, kaasbollen. Wegens de grote vraag wordt er nog extra melk ingekocht.

Beiden zijn ondernemers als elke andere, maar het winstoogmerk is niet absoluut. Integendeel, ze hebben een grote maatschappelijke betrokkenheid. En zo wordt de productie van hun kaas gekoppeld aan leerling-activiteiten in mijn onderwijs. (JvdL)

Een totaal ander verhaal dan dat van, de goede uitgezonderd, ingevlogen glamorous in trendy outfit gestoken (ex)ceo's of andere leidinggevendenden van reguliere ondernemingen. Met gewoon ondernemerschap is op zich niks mis, maar het is wel een ánder verhaal.

Vluchteling uit Afghanistan

Sahar uit mentorklas 3 is met haar vader uit Afghanistan gevlucht. Haar vader was hoofdonderwijzer op een middelbare lagere school in Kabul. Johan nodigt de vader in de klas uit. De vader en haar dochter vertellen waarom ze zijn gevlucht en wat het voor hen betekent een vluchteling in Nederland te zijn. Dat maakt veel indruk op haar medeleerlingen.

'Johan, ik weet dat je iets met kaas hebt. Kunnen we daar niet iets mee doen?' De hele mentorklas besluit om op de opendeurdag vanuit de bus kaas te gaan verkopen. Het wordt een groot succes. Netto opbrengst 250 euro.

Met dat geld worden spullen gekocht voor de voormalige school van de vader, de Abou Dhabi in Kaboul. Daar is werkelijk alles nodig. Met een filmpje, foto's en borden worden de Nederlandse leerlingen in het Engels hartelijk bedankt.

Ondernemer betaalt reparatie

De kaasbollen krijgen een merknaam die in grote letters op de kaasbus komt: Edukaas. Dan slaat na een middag kaasventen het noodlot toe. De bus kan niet meer van het schoolplein vertrekken. Er rest niets anders dan de ANWB de bus te laten wegslepen. De reparatie kost teveel. Het kaasproject lijkt ter ziele. Dan belt een vader van een leerling op, een 'groene' ondernemer. Door de enthousiaste verhalen van zijn dochter uit een vmbo lg-klas (waar Johan geen les geeft) en enkele jaren eerder van zijn zoon op het

vwo, stelt de vader voor de reparatiekosten van 1500 euro voor zijn rekening te nemen. Op één voorwaarde: 'Ga door waarmee u bezig bent!' Het 'kaasproject' wordt voortgezet.

Oorlogsveteranen

5 mei. Bevrijdingsdag. Leerling Amin verkoopt als een volleerde marktkoopman, door onder andere kaasblokjes als proevertjes te serveren, kaas in De Boswijk in Den Haag. In de wijk waar Geert Wilders woonachtig is, zet een Marokkaanse leerling nu zijn vrije tijd in om belangeloos mensen te helpen die hij niet eens persoonlijk kent: Nederlandse oorlogsveteranen, mentale en fysieke slachtoffers van oorlogsgeweld destijds. Amin kan op een feestelijke bijeenkomst hun organisatie 'F&F Foundation Ray Klaassens' maar liefst 2400 euro overhandigen. Grote dank valt hem ten deel.

Speeltuin en ouderen

Het is niet altijd kaas wat de klok slaat. Amir een leerling in brugklas-vmbo komt met de idee om in zijn Rotterdamse woonwijk, met veel kansarme kinderrijke gezinnen, een verloederd speeltuintje op te knappen en toezicht te regelen. Zodat de kinderen uit de buurt veilig en met plezier buiten kunnen spelen. Er wordt een plan opgesteld en hij belt de gemeente. Het gemeentebestuur onderneemt direct actie. Samen met Amir wordt er een speeltuin ingericht. In een van de meest onveilige wijken van Rotterdam realiseert een leerling die gepest is op zijn basisschool een schitterende speeltuin voor andere buurtgenootjes. Mede vmbo-leerlingen van Amir schrijven daarna verzorgingshuizen aan, met het aanbod voor ouderen een bingo te organiseren. Hun initiatief wordt alomt gewaardeerd.

Corona

Veel mensen zitten aan huis gekluisterd. Veel ouderen, thuis en in een verzorgingshuis, dreigen te verzeamen. Leerlingen nemen het initiatief om kleine kerststukjes te maken en die persoonlijk bij de mensen te brengen en – vooral – een praatje met ze te maken. De meeste bezochten vertellen lange en boeiende verhalen, levensverhalen. Het bezoek wordt enorm geapprecieerd.

Voedselbank

De oorlog in Oekraïne zorgt voor een grote stijging van de energieprijzen. De ineens toegenomen inflatie zorgt er tegelijkertijd voor dat voor een winkelkar

met dagelijkse boodschappen heel wat meer euro's moeten worden neergeteld. Leerlingen organiseren op school een kleine voedselbank.

In de wijk wordt huis aan huis aan bewoners gevraagd of ze wat voor de voedselbank willen schenken, om die dan beschikbaar te stellen aan mensen uit de schoolomgeving die nood hebben aan een voedselpakket. Op vmbo De Meerpaal zijn er 50 kaasjes verkocht om dit project te financieren.

Schoolkamp

Elk jaar organiseert de school een week schoolkamp buiten de school. Elk jaar ook zijn er leerlingen die om allerlei redenen niet (kunnen) meegaan. Dat kunnen bijvoorbeeld financiële, religieuze redenen zijn. Johan biedt deze leerlingen een alternatieve weekbesteding: het eigenhandig kaasmaken op de boerderij. Zo'n positieve ervaring zullen ze hun hele leven lang niet meer vergeten.

Connectweken Picasso Lyceum

Ondertussen: de gerepareerde bus heeft zijn diensten bewezen. Er moet een andere worden aangeschaft. Met een klein onverwacht erfenisje van zijn moeder koopt Johan van een gepensioneerde marktventer voor 10.000 euro een degelijk tweedehands exemplaar. De fraaie belettering op de buitenkant van de bus is gesponsord door Cees Verburg, die ook een jaar lang de verzekering en wegenbelasting betaald heeft.

Op de PL School in Zoetermeer staan er dit cursusjaar zes zogenaamde connectieweken op het programma.